

Φτωχοί εργαζόμενοι στην Ευρώπη

Περίληψη

Εισαγωγή

Είναι γενικά παραδεκτό ότι η απασχόληση μειώνει σημαντικά τον κίνδυνο φτώχειας. Εντούτοις, 8% του απασχολούμενου πληθυσμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2007 ανήκε στην κατηγορία των «φτωχών εργαζομένων», υπό την έννοια ότι το εισόδημά τους ήταν κατώτερο του 60% του εθνικού μέσου εισοδήματος. Το ποσοστό ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των χωρών και των κοινωνικών ομάδων. Στις περισσότερες χώρες, το ζήτημα των φτωχών εργαζομένων δεν αποτελεί προτεραιότητα πολιτικής της κυβέρνησης ή των κοινωνικών εταίρων, αν και συχνά συμπεριλαμβάνεται στις γενικές πολιτικές για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Πάντως, οι φτωχοί εργαζόμενοι ενδέχεται να έχουν επηρεαστεί ιδιαίτερα από την τρέχουσα οικονομική ύφεση, παρότι τα στοιχεία που μέχρι στιγμής υποστηρίζουν κάτι τέτοιο είναι λιγοστά.

Η συγκριτική μελέτη για τους φτωχούς εργαζομένους στην Ευρώπη βασίζεται κυρίως στα στοιχεία που παρασχέθηκαν από εμπειρογνώμονες στα 27 κράτη μέλη της ΕΕ (ΕΕ των 27) καθώς και στη Νορβηγία, οι οποίοι μετέχουν στο δίκτυο του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου των Συνθηκών Εργασίας (EWCO). Στόχος της μελέτης είναι:

- η διαμόρφωση εικόνας για την έκταση της φτώχειας στην εργασία σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα και για τα χαρακτηριστικά όσων πλήγησαν
- η εξέταση των υφιστάμενων πολιτικών για την αντιμετώπιση του προβλήματος των εργαζομένων με χαμηλό εισόδημα
- η εξέταση των απόψεων των κοινωνικών εταίρων για τους φτωχούς εργαζομένους
- η διερεύνηση του αντικτύπου της τρέχουσας οικονομικής ύφεσης στα επίπεδα της φτώχειας στην εργασία.

Πλαίσιο πολιτικής

Ο στόχος της καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας αποτέλεσε προεξάρχον στοιχείο της στρατηγικής της Λισαβόνας το 2000, η οποία

παρουσίαζε το όραμα μιας κοινωνικά συνεκτικής και οικονομικά εύρωστης και ανταγωνιστικής Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για τους φορείς χάραξης πολιτικής, ο προσδιορισμός των «φτωχών εργαζομένων» είναι δύσκολος, όχι μόνο λόγω της έλλειψης συγκεκριμένων στοιχείων, αλλά και επειδή η έννοια συνδυάζει δύο επίπεδα ανάλυσης: το καθεστώς απασχόλησης μεμονωμένων ατόμων (ατομικό επίπεδο) και το εισόδημα του νοικοκυρίου τους, το οποίο βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας (συλλογικό επίπεδο).

Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, υιοθετείται ο ορισμός που χρησιμοποιείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Σύμφωνα με αυτόν, ως φτωχοί εργαζόμενοι νοούνται όσοι απασχολούνται για περισσότερο από έξι μήνες τον χρόνο με διαθέσιμο εισόδημα που τους θέτει σε κίνδυνο φτώχειας. Το εισόδημα υπολογίζεται σε συνάρτηση με το νοικοκυρίο στο οποίο ζει ένα άτομο και περιλαμβάνει το εισόδημα του συνόλου των μελών του νοικοκυρίου, το οποίο καταμερίζεται σε αυτά αφού γίνουν οι κατάλληλες προσαρμογές ανάλογα με το μέγεθος και τη σύνθεση του νοικοκυρίου. Αυτό σημαίνει, για παράδειγμα, ότι ένας άνδρας και μια γυναίκα που ζουν στο ίδιο νοικοκυρίο θεωρούνται ότι έχουν το ίδιο ισοδύναμο εισόδημα ανεξάρτητα από τις ατομικές απολαβές τους.

Βασικά πορίσματα

Με βάση τα στοιχεία των κοινοτικών στατιστικών του 2007 για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης (EU-SILC), τα οποία αφορούν το έτος 2006, στην έκθεση διαπιστώθηκε ότι το 8% του πληθυσμού σε ηλικία απασχόλησης (18 ετών και άνω) εργαζόταν αλλά ζούσε κάτω από το όριο της φτώχειας. Η Ελλάδα (14%), η Πολωνία (12%), η Ισπανία (11%) καθώς και η Ιταλία, η Λεττονία και η Πορτογαλία (10% έκαστη) εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά φτωχών εργαζομένων, ενώ η Τσεχική Δημοκρατία (3%), το Βέλγιο, η Δανία και η Μάλτα (4% έκαστη) αναφέρουν τα χαμηλότερα ποσοστά.

Ο αριθμός των φτωχών εργαζομένων σε ορισμένα κράτη μέλη έχει μειωθεί (Εσθονία, Ιρλανδία, Μάλτα, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία και Σουηδία), ενώ σε δέκα

χώρες έχει παρουσιάσει αύξηση (Αυστρία, Κύπρος, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ουγγαρία, Λεττονία, Πολωνία, Ισπανία και Ηνωμένο Βασίλειο). Δεδομένου ότι το ποσοστό των φτωχών εργαζομένων αποτελεί σχετικό δείκτη, δεν είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν συγκρίσεις μεταξύ χωρών όπου το όριο της φτώχειας παρουσιάζει σημαντική διαφοροποίηση. Για παράδειγμα, το απόλυτο όριο κινδύνου φτώχειας στο Λουξεμβούργο ήταν το 2007 1.494 ευρώ το μήνα, ενώ στη Βουλγαρία ήταν 74 ευρώ. Ομοίως, το Λουξεμβούργο εμφανίζεται να έχει ποσοστό φτωχών εργαζομένων άνω του μέσου όρου (9%) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τη Βουλγαρία είναι κατώτερο του μέσου όρου (5%).

Παρότι οι άνθρωποι που εργάζονται εκτίθενται λιγότερο στον κίνδυνο φτώχειας απ' ό,τι οι άνεργοι ή οι συνταξιούχοι, αντιπροσωπεύουν, εντούτοις, ένα μεγάλο ποσοστό των ανθρώπων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας, δεδομένου ότι μεγάλο μέρος του πληθυσμού σε ηλικία απασχόλησης (15–64 ετών) εργάζεται: σύμφωνα με την Eurostat, στην ΕΕ των 27 το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 65%.

Οι βασικοί παράγοντες για τον προσδιορισμό της πιθανότητας να καταστεί κάποιος φτωχός εργαζόμενος περιλαμβάνουν ατομικές παραμέτρους (φύλο, ηλικία και εκπαίδευση), χαρακτηριστικά του νοικοκυριού (άγαμος, νοικοκυρία με ή χωρίς εξαρτώμενα τέκνα) και επαγγελματικές παράγοντες (δεδουλευμένοι μήνες ανά έτος, επαγγελματικό καθεστώς, πλήρης ή μερική απασχόληση, τύπος σύμβασης εργασίας). Σύμφωνα με την έρευνα, οι άνδρες και οι νέοι διατρέχουν ιδιαίτερα αυξημένο κίνδυνο, ενώ το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο συνδέεται με σχεδόν πενταπλάσια αύξηση του κινδύνου να καταστεί κάποιος φτωχός εργαζόμενος, σε σύγκριση με τους εργαζομένους με υψηλό μορφωτικό επίπεδο.

Ορισμένες πολιτικές επιχειρούν να αντιμετωπίσουν τη φτώχεια στην εργασία μέσω ποικίλων διευκολύνσεων πληρωμών και κοινωνικών επιδομάτων. Τα παραπάνω μπορούν να περιλαμβάνουν φορολογικά μέτρα, όπως εργασιακά επιδόματα ή φοροαπαλλαγές σε άτομα με εισοδήματα κατώτερα από ένα ορισμένο επίπεδο, πολιτικές για την αγορά εργασίας, όπως κατώτατος μισθός και μισθολογικές πολιτικές γενικότερα, επιδόματα ανεργίας, βοηθήματα ανεργίας και επιδοτήσεις νέων επιχειρήσεων και/ή πολιτικές για την οικογένεια. Σε τουλάχιστον δέκα χώρες –Βέλγιο, Εσθονία, Γερμανία, Ιταλία, Λετονία, Μάλτα, Νορβηγία, Ισπανία, Πολωνία και Ηνωμένο Βασίλειο– οι πολιτικές επικεντρώνονται είτε αποκλειστικά είτε εν μέρει στις οικογένειες. Η έκθεση εκτιμά την αποτελεσματικότητα αυτών των μέτρων.

Στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, η καταπολέμηση της ανεργίας και/ή η αύξηση της απασχόλησης έχουν καταστεί προτεραιότητες πολιτικής, καθώς η ανεργία θεωρείται κύριος παράγοντας της φτώχειας. Ωστόσο, εάν οι δημιουργούμενες θέσεις εργασίας είναι χαμηλής ποιότητας, μπορεί να αυξηθεί το ποσοστό των φτωχών εργαζομένων. Οι εθνικές εκθέσεις της Ελλάδας, της Ιρλανδίας, της Σλοβενίας και του Ηνωμένου Βασιλείου αναγνωρίζουν αυτό το πρόβλημα, και καταγράφουν τις διαφορετικές απόψεις των κοινωνικών εταίρων σχετικά με το θέμα.

Σε πολλές χώρες, πιθανολογείται ότι το ποσοστό των φτωχών εργαζομένων αυξήθηκε κατά τη διάρκεια της

οικονομικής ύφεσης ή ότι η κατάσταση των φτωχών εργαζομένων έχει επιδεινωθεί. Οι παράγοντες που θα μπορούσαν να πυροδοτήσουν αύξηση των φτωχών εργαζομένων κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης περιλαμβάνουν περικοπές των μισθών, μειώσεις στον χρόνο εργασίας, αύξηση της ανεργίας –που επηρεάζει και τα νοικοκυριά– και περικοπές στις κρατικές δαπάνες. Ωστόσο, η έρευνα καταδεικνύει ότι σε περίπου δύο τρίτα των κρατών μελών της ΕΕ δεν έχουν ληφθεί συγκεκριμένα μέτρα πολιτικής για τη μείωση του πιθανού αντικτύπου της ύφεσης στους φτωχούς εργαζομένους.

Σύμφωνα με τις διαθέσιμες πληροφορίες για μια σειρά κρατών μελών, τα σωματεία είναι αυτά που επιλαμβάνονται, ως επί το πλείστον, των προβλημάτων που συνδέονται με τους φτωχούς εργαζομένους. Στη Βουλγαρία, στην Ιρλανδία, στο Λουξεμβούργο, στη Νορβηγία, στην Πορτογαλία και στη Ρουμανία, τα σωματεία έχουν παρουσιάσει σαφείς προτάσεις για τη μείωση των φτωχών και/ή των χαμηλόμισθων εργαζομένων.

Δείκτες πολιτικής

- Οι κυβερνήσεις και οι κοινωνικοί εταίροι πρέπει να επιδείξουν μεγαλύτερη μέριμνα για το ζήτημα των φτωχών εργαζομένων, ενώ χρειάζεται να πραγματοποιηθεί διεξοδικότερη έρευνα για το θέμα.
- Πρέπει να ληφθούν μέτρα πολιτικής για την ενθάρρυνση της εκπαίδευσης και της διά βίου μάθησης προκειμένου να μειωθεί ο αριθμός των φτωχών εργαζομένων.
- Παρότι ο ελάχιστος μισθός αναγνωρίζεται γενικά ως θετικό μέτρο, είναι σημαντικό να εξευρεθεί το βέλτιστο επίπεδο για την αποφυγή αρνητικών επιππώσεων στη δημιουργία θέσεων εργασίας.
- Έχει διαπιστωθεί εν γένει ότι κοινωνικές μεταβιβάσεις όπως τα επιδόματα κοινωνικής ασφάλισης αποτελούν αποτελεσματικό μέσο περιορισμού του κινδύνου της φτώχειας, αν και ο βαθμός αποτελεσματικότητας παρουσιάζει διαφορές μεταξύ των χωρών.
- Δεδομένου ότι οι εργαζόμενοι στην άτυπη οικονομία είναι πιθανότερο να εμπίπτουν στην κατηγορία των φτωχών εργαζομένων, λόγω των δυσμενών συνθηκών εργασίας και των χαμηλών αμοιβών που είναι συμφυές με αυτό το είδος εργασίας, οι κυβερνήσεις πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειές τους ώστε να περιορίσουν το φαινόμενο της αδήλωτης εργασίας.
- Πρέπει να αναπτυχθούν και να υλοποιηθούν άμεσα συγκεκριμένα μέτρα που θα αποσκοπούν στον περιορισμό του αρνητικού αντικτύπου της οικονομικής κρίσης στους φτωχούς εργαζομένους.

Περισσότερες πληροφορίες

Η έκθεση *Working poor in Europe* (Φτωχοί εργαζόμενοι στην Ευρώπη) διατίθεται στην ηλεκτρονική διέύθυνση <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/studies/tn0910026s/index.htm>

Camilla Galli da Bino, αρμόδια πληροφόρησης
gdb@eurofound.europa.eu